

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

Credits:

This course was developed by Mrs Sara Morozow & Mrs Nissa Niasoff on behalf of Mikvah.org

The booklets were reviewed by Rabbi Sholom Ber Chaikin, Rov of the moisad Mikvah.org

With thanks to Rabbi Tuvia Kasimov for his research and comments

Many sources were chosen from the sefer Kvuda Bas Melech

The images (*of animals*) were taken from the sefer Chullin Illuminated

Please do not copy any part of this booklet without the written permission of the authors of this course. Thank you

Table of Contents:**שוק באשה ערוה – משנה וגמרא**

P3	<u>א. מבוא</u>
P5	<u>ב. מקום השוק</u>
P5	א. טומאת אוהל
P6	ב. חליצה
P8	ג. דיני כתמים
P9	ד. דין יולדת
P9	ה. דיני שכנים
P11	גמרא חגיגה – extra source
P12	<u>ג. שוק בבהמה</u>

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

שוק באשה ערוה – הלכה למעשה

P15	<u>א. מקום השוק</u>
P16	א. ב"ח
P16	ב. ט"ז
P17	<u>ב. שיטת אדמו"ר הזקן</u>
P18	<u>ג. שיטת המשנה ברורה</u>
P19	א. חיי אדם
P19	ב. פרי מגדים
P20	ג. Summary
P21	<u>ד. אורך השמלה מכ"ק אדמו"ר זי"ע ותשובת הצ"צ</u>
P23	<u>ה. כף הרגל / גרבים</u>
P25	<u>ו. גרבים שקופים</u>
P25	א. שולחן ערוך
P25	ב. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן
P25	ג. אגרות משה
P27	<u>ז. מאיזה גיל?</u>
P28	<u>ח. לבדה בביתה</u>
P30	<u>Conclusion</u>

Glossary of Terminologyראשונים & אחרונים Timeline

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

שוק באשה ערוה – משנה וגמראא. מבוא

1. What is ר' יצחק teaching us about ערוה?
A טפח of a woman's body that is exposed, is considered ערוה.

גמרא ברכות – כ"ד, א'

אמר ר' יצחק: טפח באשה ערוה.

Rabbi Yitzhak stated: An exposed handbreadth in a woman constitutes nakedness.

2. What does ר' חסדא add ?
ר' חסדא adds a teaching that the part of her body called "שוק" is called ערוה as well.
3. Where in תנ"ך is שוק referred to as ערוה?
See quotes

אמר רב חסדא: שוק באשה ערוה, שנאמר: "גלי שוק עברי נהרות" (ישעיהו מ"ז, ב')
 וכתיב: "תגל ערותך וגם תראה חרפתך" (ישעיהו מ"ז, ג').

Along these lines, Rav Chisda said: Even a woman's exposed leg is considered nakedness as it is stated: "Uncover the leg and pass through the rivers" (Isaiah 47:2) and it is written in the following verse: "Your nakedness shall be revealed and your shame shall be seen" (Isaiah 47:3).

4. How does the רב"ד (quoted by the רשב"א) explain the teaching of ר' חסדא that שוק באשה ערוה?
One may think that the part called שוק is NOT ערוה because it is not a private place in a man. The רב"ד explains that nonetheless, it IS called ערוה for a woman.

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

רשב"א – גמ' ברכות – כ"ד, א'

...והא דאמר רב יצחק "טפח באשה ערוה" ואוקימנא באשתו ובק"ש.
פירש הראב"ד ז"ל, דאפשר דוקא ממקום צנוע שבה, ועלה קאתי ר' חסדא למימר דשוק באשה מקום צנוע וערוה הוא ואפילו לגבי בעלה, אע"פ שאינה מקום צנוע באיש...

And that which R' Yitzchok says "an exposed **handbreadth in a woman** constitutes **nakedness**", is established (as Halacha) regarding his wife, when he is reciting Kriyas Sh'ma.
The Ra'avad OBM explains that perhaps this is specifically referring to a private (covered) area of hers. In that case (for this reason) R' Chisda says (highlights), that the "shok" of a woman is a covered place, and is "Eruva", even in regard to her husband, **and even though it isn't a covered /private place in a man.**

5. What constitutes a sufficient covering?

A sufficient covering must be opaque; a see-through barrier is not enough. ערוה cannot be visible.

גמרא ברכות – כ"ה, ב'

אמר רבא: ...ערוה בעששית, אסור לקרות קריאת שמע כנגדה, "ולא יראה בך ערות דבר" (דברים כ"ג, ט"ז) אמר רחמנא. והא קמיתחזיא.

Rava said: **Opposite nakedness** covered only by a lantern-like covering, **it is prohibited to recite the Shema...** the Torah said: "And no indecent thing shall be seen in you" (Devarim 23:15) and here it is seen.

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

ב. מקום השוק**א. טומאת אוהל**

1. What part of the human leg is defined as the שוק? In what context?

The context here is when a limb of a dead body is found in a אוהל (an enclosed structure), it is מטמא the people inside.

The משנה then lists the limbs of a human body in the order starting from the toes and upwards.

Note: the order lists the שוק right above the ankle and below the knee.

משנה אהלות – א', ח'**מאתים וארבעים ושמונה אברים באדם;**

שְׁלִשִׁים בְּפֶסֶת הָרֶגֶל, שֵׁשָׁה בְּכָל אֶצְבַּע, עֶשְׂרֵה בְּקַרְסֹל, שְׁנַיִם בְּשׁוֹק, חֲמִשָּׁה בְּאַרְכָּבָה, אֶחָד בְּיָרֵךְ, שְׁלֹשָׁה בְּקַטְלִית, אֶחָת עֶשְׂרֵה צְלָעוֹת, שְׁלֹשִׁים בְּפֶסֶת הַיָּד, שֵׁשָׁה בְּכָל אֶצְבַּע, שְׁנַיִם בְּקִנָּה, וְשְׁנַיִם בְּמַרְפֵּק, אֶחָד בְּזָרוּעַ, וְאַרְבָּעָה בְּכַתְּף. מָאָה וְאַחַד מְזָה וּמָאָה וְאַחַד מְזָה. וְשִׁמְנֵה עֶשְׂרֵה חֲלִיּוֹת בְּשִׁדְרָה, תְּשַׁעָה בְּרָאשׁ, שְׁמֹנֶה בְּצוּאָר, שֵׁשָׁה בְּמַפְתַּח שֶׁל לֵב, וְחֲמִשָּׁה בְּנִקְבֵי־וַי. כָּל אֶחָד וְאַחַד מְטַמָּא בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׂא וּבְאֵהֶל. אִימְתִי, בְּזָמַן שֵׁשׁ עָלִיהֶן בְּשָׂר כְּרָאִי. אֲבָל אִם אֵין עָלֵיהֶן בְּשָׂר כְּרָאִי, מְטַמָּאִין בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׂא, וְאִין מְטַמָּאִין בְּאֵהֶל:

There are two hundred and forty-eight limbs in the human body. Thirty in the foot, six for every toe, Ten in the ankle, Two in the shin, Five in the knee, One in the thigh, Three in the hip...

2. Draw a human leg and label the areas of the leg in the correct order.

See the diagram in the addendum.

ברטנורא

פיסת הרגל – כף הרגל היא הפרסה:

ששה בכל אצבע – לחמש אצבעות, היינו שלשים:

קַרְסוֹל – תרגום כרעיים, קַרְסוֹלִין – מקום חיבור הרגל והשוק:

קַטְלִית – למעלה בראש הירך:

הגר"א

קַרְסוֹל – הוא סמוך לפס הרגל, 'קנעכילי בל"א.

שוק – הוא אורך הרגל עד הארכובה.

ארכובה – 'קני"א בל"א.

ירך – הוא כל אורך מהארכובה עד הקטלית.

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

Glossary of Terminology related to Parts of the Human Body

1. פִּיט הַרְגֵל – פְּרָסָה – soles / bottom of the feet
2. כַּף הַרְגֵל – רֶגֶל – foot
3. קוֹרְסָל / קְרוֹסוֹל – כְּרַעַיִם – אִיסְתוּיֵרָא – עֵקֶב – ankle
4. **שוק** – “שינביין” – **shin / calf**
5. אֶרְכוּבָא – “קניא” – knee
6. יֶרֶךְ – **thigh**
7. קֶטְלִית – hip

ב. חליצה

1. In the context of חליצה why would one need to know what part of the leg is רגל and which part is defined as שוק?

To perform a kosher חליצה, the shoe must be tied in the proper place of the foot/leg.

See the diagrams in the addendum.

דברים – כ"ה, ט'

“וְחִלְצָה בְּעֵלּוֹ מֵעַל רֵגְלוֹ”

גמרא יבמות – ק"א, א'

מִן הָאֶרְכוּבָה וְלִמְטָה — חֲלִיצָה כְּשֶׁרָה. מִן הָאֶרְכוּבָה וְלִמְעֵלָה — חֲלִיצָה פְּסוּלָה.

2. What part of the leg would be defined as “מעל”?

Which part as “מעל דמעל”?

Directly above the foot is “מעל” (from the ankle and upwards below the knee)

The area above the knee is “מעל דמעל” and therefore not kosher for tying the חליצה shoe.

3. Is the ankle (איסתוירא) part of the רגל, or above, “מעל” the רגל?

Explain.

The גמרא explains that in this case, the ankle is an extension of the regel/foot and therefore NOT considered “מעל”.

4. Where is the שוק in reference to this discussion?

The שוק is directly above the ankle and is therefore considered “מעל” (the foot here includes the ankle).

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

גמרא יבמות – ק"ג, א'

שְׂאֵנֵי הַכָּא, דְּכָתִיב: "מֵעַל רַגְלוֹ". אִי הָכִי, לְמַעַלָּה מִן הָאֲרֻכְוּבָה נְמִי! "מֵעַל", וְלֹא מֵעַל דְּמַעַל.

The Gemara answers: **It is different here**, with respect to *ḥalitza*, **as it is written**:

"She removes the shoe **from on his foot [me'al raglo]**" (Deuteronomy 25:9), which indicates that not only can his actual foot be used for performing *ḥalitza*, **but also the part above it, i.e., the calf**...

The Gemara objects: **If that is so**, that one may use a part of his leg above his foot to perform *ḥalitza*, **from above the knee**, should **also** be eligible for *ḥalitza*...

"**From on** his foot," meaning above his foot, **but not: From on that which is on** his foot;

the wording indicates that it can be above his foot until the knee, but not any further above that.

אָמַר רַב פָּפָא: שְׁמַע מִינָהּ, הָאִי אִיסְתְּוִירָא עַד אֲרַעָא נְחִית.
דְּאִי סְלֵקָא דְעֵתָהּ מִפְּסָק פְּסִיק, הִוּהּ לִיה אִיהוּ "מֵעַל", וְשׂוּקָא מֵעַל דְּמַעַל!
אָמַר רַב אֲשִׁי: אָפִילוּ תִימָא מִפְּסָק פְּסִיק, כֹּל דְּבַהֲדִי כְרַעָא — כְּכַרְעָא דְמִי.

Rav Pappa said: Learn from here that the heel bone [istavira] reaches to the ground where it connects to the foot, **for if it enters your mind to say that it is separate and divided**, and there is another bone in between, **then that** ankle bone is "**from on** the foot" and the calf would be prohibited for *ḥalitza*, as it would be considered: **From on that which is on** his foot.

Rav Ashi said: Even if you say that it is separate and divided from the calf, because **anything that is connected with the sole of the foot is considered like the foot**, then the ankle is certainly part of the foot, making the calf the area that is **from on the foot**.

5. How does the הלכה explain what part of the leg is called שוק?
It states that one may tie the shoe straps around the שוק which is the calf.

שולחן ערוך – אבן העזר – קס"ט, כ"ו / כ"ח

[ינעל המנעל על רגלו כשהוא יחף ולא על בתי שוקיים שלא יהא מעל דמעל ומטעם זה יש מדקדקים שלא יהא טיט דבוק במנעל מבפנים וגם מטעם זה יש מצריכים לרחוץ רגלו הימני יפה יפה:]

ינעול המנעל ויכרוך הרצועות סביב למנעל ברגלו ויקשור שניהם יחד שני קשרים זה על זה
...ויסבב הרצועות פעמים סביב לשוק עד שישבו ראשי הרצועות על השוק לפנים....

6. How does the לבוש clarify what part of the leg we are referring to?
The לבוש calls the שוק the shinbone.

הלבוש – (בעל הלבושים)

...ואח"כ יכרוך הרצועות פעם ג' סביב הרגל ועד שיגיע למעלה מן הלולאות על גב הרגל שקורין בל"א שינביי"ן, דעל שינביי"ן נמי מעל רגלו נקרא...

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

ג. דיני כתמים

1. What is the discussion in the גמרא/משנה? Why is it necessary to know what part of the leg is called the שוק?

The discussion is about the laws of כתמים. If a woman finds a blood stain on a part of her body, will it make her נדה or not? In this context, the הלכה talks about the שוק. It is important to know exactly what part of the leg this is referring to.

משנה נדה – ח', א'

הַרוּאָה כְּתָם עַל בְּשָׂרָה כְּנֶגֶד בֵּית הַתְּרֻפָּה טְמֵאָה. וְשֵׁלָא כְּנֶגֶד בֵּית הַתְּרֻפָּה, טְהוּרָה. עַל עֵקֶבָה וְעַל רֹאשׁ גּוּדְלָה, טְמֵאָה. עַל שׁוּקָה וְעַל פְּרוּסוּתִיהָ, מִבְּפָנִים, טְמֵאָה. מִבְּחוּץ, טְהוּרָה. וְעַל הַצְּדָדִין מִכָּאן וּמִכָּאן, טְהוּרָה.

A woman who sees a blood stain on her flesh adjacent to her vagina (*beit haturpa*), i.e., a place where the blood that originated in her vagina could be found, becomes ritually impure, as there is a concern that it originated in the uterus and is menstrual blood. And if it was discovered on her flesh in an area not adjacent to her vagina she remains ritually pure, as it certainly did not originate in the uterus. If the stain was discovered on her heel or on the tip of her large toe, although it is not adjacent to her vagina she is ritually impure, as blood from the uterus could have reached there. In a case where the stain was discovered on her leg or on her feet, if it was on the inner side she is ritually impure, as blood from the uterus could have reached there. If it was on the outer side she is ritually pure, and if it was on the sides, either from here, i.e., on the front of her leg or foot, or from there, i.e., on the back of her leg or foot, she is also ritually pure, as blood from the uterus could not have reached there...

2. From the wording in the שולחן ערוך אדמו"ר הזקן which part of the leg is clearly the שוק?

The length of the leg extending directly above the ankle is called שוק.

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן – יורה דעה, סימן ק"צ, כ"דעל עקבה טמאה

אף על פי שלמעלה מעקבה בכל אורך שוקה כנגד העקב טהורה כדלקמן, בעקבה טמאה דאפשר שנגע העקב בבית התורפה בשעת ישיבתה (גמרא) פירוש כשישבה כדרך הישמעאלים שמימין רגליהם תחת עקבותיהם (פרישה ט"ז):

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

ד. דין יולדת

1. **At what point does טומאת יולדת begin?**
When most of the body of the fetus exits the woman's body.
2. **How does the wording in this הלכה prove that the שוק is the lower leg?**
It lists the limbs clearly *in their order*. שוק is listed after the foot and before the thigh (upper leg).

שולחן ערוך – יורה דעה סימן קצ"ד, יו"ד
דיני יולדת ומפלת

...ויצא אבר אבר בין שיצא על סדר האברים כגון שיצא הרגל ואחריה השוק ואחריה הירך
בין שיצא שלא על הסדר אינה טמאה לידה עד שיצא רובו...

ה. דיני שכנים

1. **What is the discussion in the גמרא regarding neighbors?**
If neighbors share a joint space, for what purposes may the residents utilize the space?
2. **Why must one allow women to wash their laundry in a shared courtyard?**
**"...because it is not the way of Jewish women to be degraded over washing laundry by laundering their clothing in a public area...
...as it was common for them to stand in the water and raise the hems of their garments while laundering their clothing."**

גמרא בבא בתרא – נ"ז, ב'

אמר רבי יוחנן משום רבי בנאָה בכל שותפין מעֵקבין זָה אֶת זָה חוּץ מִן הַכְּבִיסָה
שָׂאִין דְּרֶכֶן שֶׁל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהַתְּבַזּוֹת עַל הַכְּבִיסָה...
"וְעַצֵּם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרַע" (ישעיהו ל"ג, ט"ו)
אמר רבי חיֵיא בר אבא זָה שָׂאִין מִסְתַּכְּל בְּנָשִׁים בְּשַׁעָה שְׁעוֹמְדוֹת עַל הַכְּבִיסָה.

Rabbi Yoḥanan says in the name of Rabbi Bena'a: Partners may prevent each other from using their courtyard for any purpose except for washing laundry. This is because it is not the way of Jewish women to be degraded over washing laundry by laundering their clothing in a public area. Therefore, they must be allowed to launder in the courtyard. In connection with the matter of laundry being washed in public, the Gemara quotes the homiletic interpretation of a verse: "... and shuts his eyes from looking upon evil" (Isaiah 33:15). Rabbi Hiyya bar Abba says: This is referring to one who does not gaze at women while they are standing over the laundry, as it was common for them to stand in the water and raise the hems of their garments while laundering their clothing.

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

3. How does the רשב"ם further explain the discussion?
Laundry is the exception here, and the neighbors must comply (and allow women to do laundry), to be sensitive to the womens' dignity.
4. What are the keywords that clearly prove that the שוק is the lower leg?
Because the women must stand barefoot; revealing the שוק - the lower leg, as they must lift their hems while standing at the river doing their laundry.

רשב"ם

בכל שותפים מעכבין כו' - בכל תשמישין הקבועין בחצר דומיא דהעמדת בהמות תנור וכיריים שממעטין אויר החצר יכולין לעכב אם האחד רוצה לעשות לבדו וחביריו אין רוצים לעשות כן
חוץ מן הכביסה - שתקנו לו חכמים שיעשה בחצר בעל כרחן של שותפין חביריו
לפי שאין דרכן כו' להתבזות - שצריכות לעמוד שם **יחיפות לגלות שוק** לעמוד בנהר:
שאין מסתכל - כשהוא הולך על שפת הנהר:

5. What is the הלכה about which part of the leg can actually bring to הרהור?
Over here the שולחן ערוך states - the part of the leg that is exposed while she does the laundry

שולחן ערוך – אבן העזר סימן כ"א, א'
להתרחק מן העריות

ואסור להסתכל בנשים שעומדות על הכביסה... **שמא יבא להרהר בה.**

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

Another source for שוק being defined as the lower leg**גמרא חגיגה – ו"ג, א'**

חגיגה (יג, א): והלא מן הארץ עד לרקיע מהלך חמש מאות שנה ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה וכן בין כל רקיע ורקיע

למעלה מהן חיות הקדש רגלי החיות כנגד כולם [עובי פרסותיהן, רש"י], קרסולי החיות [אסתיורא, שקורין קביליי"א בלעז] כנגד כולן, שוקי החיות [הוא עצם הנמכר עם הרגל] כנגד כולן, רכובי החיות [הוא עצם הירך הסמוך לשוק, ירך הוא עצם הקולית התקוע במתנים] כנגד כולן, ירכי החיות כנגד כולן.

Now is there not from the earth to the firmament a walking distance of five hundred years, and the thickness of the firmament itself is a walking distance of five hundred years, and a similar distance exists between each and every one of the firmaments

And **above them**, above all the firmaments, **are the divine creatures. The feet of the divine creatures correspond in distance to all the firmaments; the ankles of the "Chayos"** (Celestial beings) **correspond to all of them, the shins of the "Chayos" correspond to all of them, the knees of the "Chayos" correspond to all of them, the thighs of the "Chayos" correspond to all of them, the bodies of the "Chayos" correspond to all of them, the necks of the "Chayos" correspond to all of them, the heads of the "Chayos" correspond to all of them, and the horns of the "Chayos" correspond to all of them.**

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

ג. שוק בבהמה

*****Please note - The discussion of what part of the animal's leg is called שוק (and some understanding of its anatomy) is a necessary part of this discussion. It helps us more fully understand the reasoning of some of the later Halachic authorities, and what they base their opinions on - regarding the שוק.*****

How is the leg of an animal physically different from the leg of a human?

There are three distinct sections of the "leg" of the animal [as opposed to the human who has two distinct sections of the "leg", namely the lower leg (שוק) and upper leg (ירך)].

See the diagrams in the addendum.

What area is called:

- ירך ◆
- ארכובא עליונה ◆
- שוק ◆
- ארכובא תחתונה / קרסול ◆
- רגל ◆

Glossary of Terminology related to Parts of the בהמה

1. אֵלֶּיהָ – tail
2. עֶצֶם הָאֵלֶּיהָ – hip bone
3. קֶטְלִית – hip
4. בּוֹקֵא דְאֶטְמָא – hip joint – (ball & socket joint from thigh to hip)
5. יֶרֶךְ – thigh, אֶטְמָא – femur, קוֹלִית – femur / upper bone in leg, עֶצֶם הַיֶּרֶךְ – thigh bone
6. אֶרְכּוּבָא – knee
7. אֶרְכּוּבָא עֲלִיוֹנָה – upper knee (on animal) / שׁוֹק – tibia / calf
8. אֶרְכּוּבָא תַּחְתּוֹנָה – lower knee, leg joint (on animal) / קֶרְסוּל – ankle
9. רַגְל – foot
10. פִּיטַת הַרְגָל – soles / bottom of feet

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

מקום השוק בבהמה

1. What part of the animal's leg is called the ארכובא?
The leg joint.
2. What are the two possibilities? (מפרשי משנה חולין/מפרשי גמרא חולין)
The upper joint and the lower joint.
3. Define the three areas of the leg of the animal according to the ברטנורא.
From lower to higher
 - a. The lower bone connected to the foot
 - b. The middle bone that is connected to the ארכובא
 - c. The upper bone that is connected to the hip

משנה חולין – ד', ו'

בהמה ששנתכו רגליה מן הארכובה ולמטה, כשרה. מן הארכובה ולמעלה, פסולה.

With regard to an animal whose hind legs were severed, if they were severed from the leg joint and below, the animal is kosher; from the leg joint and above, the animal is thereby rendered a *tereifa* and is not kosher.

משנה – ברטנורא

בהמה שנחתכו רגליה. האחרונים:
מן הארכובה ולמטה.

שלוש עצמות בירך, התחתון הוא עצם הנחתך עם הפרסות...
...ולמעלה הימנה עצם האמצעי וצומת הגידים בתחתיתו סמוך לפרק ארכובה...
והעליון היא קולית התחובה באליה...

4. How does the טוב further explain the three areas of the leg of the animal?
 - a. The “ankle” [in the diagram referred to in הלכה as ארכובה (תחתונה) is actually the joint that connects the lower section (called רגל) with the middle section, called שוק.
 - b. The “knee” [in the diagram referred to in halacha as the ארכובה (שוק) with the upper section (called ירך).

משנה – תוספות יו"ט

בקורסל. פי' הרע"ב תרגום כרעים קרסולים מקום חבור הרגל והשוק.
בארכובה. לפי מה שפירשתי **בקורסל** דלעיל שהוא מקום [חבור] הרגל בשוק.
יהיה הארכובה מקום חבור השוק בירך.
[ועיין מ"ש במ"ו פ"ד דחולין – ד"ה הארכובה:]

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

5. How does רש"י explain where the ארכובה is in relation to the two upper parts of the leg?

The ארכובה joins the upper two parts of the leg, the שוק and the ירך.

Note - see the diagram; the ירך is not visible at all. It is hidden beneath the skin (& body) of the animal.

גמרא חולין – מ"ב, ב'

בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה טרפה.

An animal whose hind legs were severed from the leg joint and above is a *tereifa*.

גמרא – רש"י

ארכובה – (יינוי"ל) מקום חיבור השוק והירך שמפרקין אותה משם בשעת הפשטה:

6. What conclusion does the תוספות in מנחות come to regarding the שוק?

The שוק of an animal cannot be compared to the שוק of the human [due to the fact that an animal has three distinct parts, vs a person who has two].

The שוק of a person is the bone that is (directly) connected to the foot.

גמרא מנחות – ל"ז, א' – תוספות

תנא דבי מנשה "על ירך" (דברים, ו' ח') זו קיבורת.

The school of Menashe taught with regard to the verse: "And you shall bind them for a sign on your arm, and they shall be as frontlets between your eyes" (Deuteronomy 6:8): "On your arm"; this is the bicep.

גמרא – תוספות

קיבורת...

...ומיהו אין ראיה מזרוע דבהמה לזרוע דאדם דהא שוק דאדם נמי לא הוי כשוק דבהמות דתנן באהלות ב' בשוק חמשה בארכובה וא' בירך אלמא קרי שוק עצם המחובר לרגל.

...However, there is no proof (one cannot draw a comparative conclusion) from the "Zeroa" of an animal, to the "Zeroa" of a person, as we see from: the "Shok" of a person is also not comparable to the "Shok" of animals.

As it is taught in Mishna Ohalos, 2 (limbs) in the Shok, five in the knee, one in the thigh, it is clear that the "Shok" is the bone that is (directly) connected to the foot.

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

שוק באשה ערוה – הלכה למעשה**א. מקום השוק**

1. Review the רשב"א (page 1)
2. What is generally considered ערוה?
Parts of the woman's body that are usually covered.
3. Which 2 areas of a body are called "the places of the body that are not normally covered"?
The hands and the face.
4. Why is the שוק mentioned separately by חסדא?
Eventhough the שוק is not an area generally covered by men, nonetheless, it is considered ערוה for a woman.

בית יוסף – אורח חיים סימן ע"ה

והוה תמיהא לי מאי קמ"ל רב חסדא כל מקום שדרך לכסותו הוה ערוה ומאי איריא שוק עד שמצאתי להרשב"א...
ורבינו (טור) נראה שהלך בשיטה זו וזהו שכתב טפח מגולה באשה במקום שדרכה לכסותו דמשמע דבמקום שאין דרכה לכסותו כגון פניה או ידיה לית לן בה ואחר כך כתב וכן **אם שוקה מגולה אסור כלומר שאע"פ שאינו מקום צנוע באיש הוי ערוה באשה.**

5. According to the ב"ח;
 - a. What is the reason that שוק might not bring to הרהור?
Legs [in those days] were generally dirty (with mud and feces).
 - b. What part of the leg is שוק according to this logic?
A woman's lower legs/ calves.
 - c. Is the שוק still called ערוה?
Yes.
 - d. What do we learn from the ב"ח about the connection of הרהור and ערוה?
Despite the fact that a woman's lower legs are generally dirty, and therefore don't bring to (improper) thoughts, they are nonetheless considered ערוה.

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

ב"ח – טור – אורח חיים – ע"ה, א'

דמן הסתם הן מלוכלכות בטיט וצואה ולא יגיע לידי הרהור...
...מה שאין כן שוק שלה אי לאו דגלי לן קרא ערוה היא.

In general, they (*her lower legs*) are dirty with mud & feces and don't bring to (improper) thoughts...

...However, regarding her "Shok", if not for the fact that the Passuk revealed to us that it was Erva... (*we may not have come to this conclusion...*)

6. How does the opinion of the ט"ז differ from the ב"ח?

The שוק of a woman brings to improper thoughts more so than other parts of her body.

7. What can one assume then is the opinion of the ט"ז regarding the שוק?

The שוק would be referring to the upper legs /thighs.

ט"ז – טורי זהב – שולחן ערוך – ע"ה, סק"א

וי"א דוקא באשתו כו'. בטור כתב וכן אם שוקה מגולה אסור כו' נראה שהוא קמ"ל דאפי' באשתו ופחות מטפח אסור שהוא מקום הרהור יותר משאר איברים.

Summary:

אליה רבה – על שלחן ערוך אורח חיים ע"ה (ג')

אפילו היא אשתו וכו'. אפילו שוקה שדרך להיות באיש מגולה באשה הוי ערוה רשב"א ובית יוסף, אבל הט"ז כתב דשוקה אפילו באשתו אסור אפילו פחות מטפח שהוא מקום הרהור יותר משאר איברים:

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

ב. שיטת אדמו"ר הזקן

1. What is the opinion of the **שולחן ערוך אדמו"ר הזקן** ?
The **שוק** includes the lower legs.
2. How do we see this from the wording of the **שולחן ערוך אדמו"ר הזקן** ?
"It is however forbidden (to recite the Shema) in view of the lower leg. Though it is not considered immodest for a man to have his lower leg uncovered, for it is commonly exposed (in places where (men) go around without socks), this is (not the case) with a woman. And (hence its exposure is) considered as nakedness".

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן – אורח חיים סימן ע"ה, א'

להזהר מגלוי ושער [וקול אשה] בשעת קריאת שמע וכן שלא לקרותה כנגד הערוה ובו י' סעיפים:

טפח מגולה באשה במקום שדרכה לכסות ערוה הוא אפילו היא אשתו מפני שמביא לידי הרהור כשמסתכל בו ולכן אסור לקרות ולהתפלל כנגדו (כמו כנגד ערוה ממש עד שיחזור פניו לצד אחר)...
אבל פניה וידיה שדרכן להיות מגולים מותר לקרות כנגדן שכיון שרגיל בהן אינו בא לידי הרהור.
אבל כנגד שוקה אסור אע"פ שהשוק אינו מקום צנוע באיש שדרכו להיות מגולה **(במקומות שהולכין בלא אנפלאות)** כיון שהוא מקום צנוע באשה ערוה היא ויש אומרים שאפילו פחות מטפח שמגולה בשוקה ערוה היא אפילו באשתו ונכון לחוש לדבריהם:

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

ג. שיטת המשנה ברורה**1. Read through the שולחן ערוך.****שולחן ערוך – אורח חיים סימן ע"ה, א'**

להזהר מגלוי שער וקול אשה בשעת ק"ש וכן שלא לקרותה כנגד הערוה. ובו ו סעיפים:

טפח מגולה באשה במקום שדרכה לכסותו אפי' היא אשתו אסור לקרות ק"ש כנגדה: הגה (רמ"א) וי"א דוקא באשתו אבל באשה אחרת אפי' פחות מטפח הוה ערוה.

2. According to the משנה ברורה what area is called שוק?

A woman's upper legs/ thighs.

3. What is his opinion regarding the covering of the lower leg?

In places where people are accustomed to going barefoot, a woman may uncover from her feet up until her knees - just like her face and hands.

4. What sources does the משנה ברורה use to come to his conclusion?

פרי מגדים & חיי אדם.

משנה ברורה – ס' ע"ה – ב'

לכסותו - אבל פניה וידיה כפי המנהג שדרך להיות מגולה באותו מקום וכן בפרסות רגל עד השוק [והוא עד המקום שנקרא קניא בל"א] במקום שדרכן לילך יחף מותר לקרות כנגדו שכיון שרגיל בהן אינו בא לידי הרהור. ובמקום שדרכן לכסות שיעורן טפח כמו שאר גוף האשה אבל זרועותיה ושוקה אפילו רגילין לילך מגולה כדרך הפרוצות אסור: (פרי מגדים, חיי אדם)

5. How is the שוק more strict in הלכה compared to other parts of the body that need to be covered?

Even regarding one's own wife, and even less than a טפח, of the שוק must be covered, as the שוק of a woman brings to improper thoughts more so than other parts of her body.

משנה ברורה – ס' ע"ה – ז'

פחות מטפח - ואם השוק מגולה י"א דאפילו באשתו ופחות מטפח אסור לקרות נגדה שהוא מקום הרהור יותר משאר איברים.

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

6. Read the wording of the **חיי אדם** carefully. Which words bring into question the implied **שיטה** of the **משנה ברורה**?
וכן פרסות רגליה במקום שדרך לילך יחף

חיי אדם – הלכות תפילה וברכות

פרק ד' – דין שאסור בד"ת נגד ערוה (סי' ע"ד ע"ה) סעיף ב'

כל גופה של אשה מה שדרכה להיות מכוסה נקראת ערוה ולכן כשמגולה ממנה טפח אסור בדברי תורה אפילו אינו מסתכל כלל בה ואסור לקרות כמלא עיניו
 אבל פניה וידיה כפי המנהג שדרך באותו מקום לגלות היד' לא נקרא ערוה כיון דרגילין בזה אין כאן
 הרהור **וכן פרסות רגליה במקום שדרך לילך יחף** מותר אבל זרועותיה ושוקה אפילו רגילין בכך כדרך הפרוצות אסור:

7. Which wording of the **פרי מגדים** brings into question the implied **שיטה** of the **משנה ברורה**?
ושוק לפעמים נקרא ירך... אפשר אין חשש
8. What source is the **פרי מגדים** using that raises further questions about what he defines as the **שוק**?
שוק ב"ח - he brings the source as the ב"ח who holds the view that the שוק is dirty, and doesn't bring to improper thoughts - and therefore refers to the lower legs.

פרי מגדים – משבצות זהב – סימן עה א', א'

...והוי יודע דלשון שוק הוא מארכובה

ושוק לפעמים נקרא ירך

נמצא כל הרגל עד ארכובה שקורין קניא שם במקום שהולכין יחף ומגולה **אפשר אין חשש**.
 ובמקום שדרכן לכסותן טפח, ומארכובה למעלה פחות מטפח נמי.
 (ועי' ב"ח כתב שוק מטונף כו' היינו מחמת מלאכה יע"ש)

9. How does the **פרי מגדים** define **שוק** in the matter of **חליצה**?
The שוק is after (below) the thigh, and next to the foot.

פרי מגדים – בחיבורו שו"ת מגידות – סימן כ"ד

“ובאמת קוליות...” (see “*below* רש””) “הוא התחוב בחור בגוף כמו בוכנא ושוק אחריו ואחריו הרגל...”

And in truth, the “Kulis” (defined by Rashi as the thigh-bone), is inserted into the (upper) cavity in the body, like a piston (ball & socket joint - similar to an engine), and after this is the “Shok”, and after this, the foot.

רש”י – גמ' נדה כ"ד, ב'**קולית - עצם הירך**

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

**10. How does the פרי מגדים translate שוק in the matter of חליצה?
Shinbone.**

פרי מגדים – סדר חליצה – ספר סדר חליצה להפרי מגדים – ס"ק יא

ובסדר חליצה רשמתי¹... "שוק היינו הרגל שקורין שינבין" (היינו החלק התחתון) עכ"ל.

Summary**11. What is the שיטה of the הלוי?**

The שוק in a person begins above the foot and must be covered with either clothing or socks.

The הלוי cannot find a reason to be מתיר (the uncovering of the lower leg) being that the חיי אדם says it's אסור and the פרי מגדים doesn't say it's מותר.

שבט הלוי – שו"ת אורח חיים א, א'

אלא ודאי כמו שכתבתי עפ"י תוס' מנחות הנ"ל, דשוק דאדם מתתיל למעלה מרגל התחתון, ועפ"י דין צריך להיות מכוסה או בבגד או בגרבים וכיו"ב, ולא מצאתי כדי סמיכה להתיר, מאחר שבחיי"א מבואר לאיסור ובפמ"ג אינו מבואר להיתר כנ"ל. והקב"ה יצילנו משגיאות ויטהר לבנו לעבדו באמת.

¹ Quoted from פ"ב הערה 19 בת מלך פ"ב הערה 19

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

ד. אורך השמלה מכ"ק אדמו"ר נ"ד ותשובת הצ"צ

1. From the letter from the Rebbe below, how much of the leg does the skirt need to cover?

The knees must be covered even while sitting.

This applies to all women in all places; at a minimum

2. What is the Rebbe's opinion when one is in other communities that are more strict?

Conforming to the community stringency may be an actual Torah requirement, not merely an extra stringency.

הרה"ח וויח אי"א נוי"נ עוסק בצרכי ציבור מלאכתו מלאכת שמים בעל מרץ ורב פעלים
*מוה"ר חיים יעקב שיחי

...בהמשך להכתוב לעיל בנוגע להנהגתם של בנות ישראל, ובפרט בדורנו דור יתום,
ובקשר להשאלה ששאלוני כמה וכמה בנוגע לאורך השמלות, ידועה דעתי בזה שמדה השוה לכל נפש
(בנות ישראל תחיינה) ובכל מקום היא שתהיינה הברכים מכוסות אפילו בשעת ישיבה.

הכתוב לעיל הוא, כאמור, דבר השוה ולכל הפחות.

אבל מפני שישנם מקומות שהנ"ל אינו מספיק, שהרי בעיני צניעות וכיוצא בזה, נוסף על גדרי
הצניעות שאין לשנותם בכל מקום, ישנם גם כן פרטים התלויים במנהג המקום – תלויים להחמיר,
אבל לא להקל כמובן – הנה בזה על כל רב מורה הוראה במקום לברר ולהורות בנוגע למעשה בפועל.
ועוד להוסיף, וזה גם עיקר, שהמוכרח להחמיר בהתאם לתנאי המקום, לאו דוקא הפירוש שהוא חומרא
בעלמא. **כי אפשר גם כן שמפני תנאי המקום הרי – מן התורה אסור בדבר.**
ובכמה ענינים מצינו כיוצא בזה.

ואני תפלה אשר כל צוות ההנהלה, המורים והמורות שי', יראו רב נחת בעמלם בהבית רבקה על כל
המחלקות והתלמידות שבהן, נחת אמיתי, נחת תורתי חדור באור וחיות חסידותיים, ובאופן דמוסיף
והולך ואור. והרי תפקיד בית רבקה הרי הוא להעמיד בנות ישראל שתהיינה במשך הזמן כל אחת ואחת
מדן עקרת הבית, בית נאמן בישראל, מתאים למה שנאמר חכמות נשים בנתה ביתה.

בכבוד ובברכה לבשורות טובות בכל האמור

*מוה"ר חיים יעקב שיחי – שלאממע, מנהל סמינר למורות "בית רבקה" ביערעס, צרפת

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

Dress & Skirt Length

In response to the question that many have asked me about the proper length of dresses:

My opinion is known that the proper length that applies equally to all Jewish daughters and in all places is that the [length of the garment be such that the] knees be covered even while sitting.

As already stated, that which I mentioned above is the **minimum amount that applies equally to all.**

However, since there are places where this minimum amount is insufficient for with regard to matters of *tznius* and the like, in addition to the fact that there are observances of *tznius* in different places that are not to be changed, there are also details that depend on the custom of the place (i.e., they depend on the custom to be stringent, but not to be lenient) it is incumbent on the local Rav who provides Halachic decisions, to clarify and rule with regard to that particular place.

Additionally and this too is of primary importance the necessity to be stringent in accordance with the conditions of the location, does not necessarily mean that this is a mere stringency. For it is also possible that the conditions of the place cause it to be a Torah prohibition. And we find this to be so with regard to many matters.

Translation of the Excerpt from a letter of the Rebbe, 13 Cheshvan , 5732

3. What does the שוק צדק say about those who reveal the שוק in the heat of the summer?

One cannot say that this is considered to be a מנהג, since it is ערוה – in which case, מנהג doesn't help (doesn't carry weight).

When one uses מנהג in such a context, it is the same letters as גיהנם.

שו"ת הצ"צ – אה"ע סקל"ט סק"א:

שאם ינהגו לגלות שוקן בימי הקיץ זמן החום יהי' מותר שהרי נהגו כן, ישתקע הדבר ולא יאמר דכיון שהוא ערוה ל"מ מנהג (לא מהני מנהגא). ומנהג כזה הוא אותיות גיהנם כמ"ש כה"ג בשלי"ה.

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

ה. כף הרגל / גרבים

1. Does the זקן allow for the foot רגל to be uncovered?

It is implied that the feet need to be covered also.

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן – אורח חיים סימן ע"ה, א'

להזהר מגלוי ושער [וקול אשה] בשעת קריאת שמע

וכן שלא לקרותה כנגד הערוה ובו י' סעיפים:

אבל כנגד שוקה אסור אע"פ שהשוק אינו מקום צנוע באיש שדרכו להיות מגולה

(במקומות שהולכין בלא אנפלאות) כיון שהוא מקום צנוע באשה ערוה היא

ויש אומרים שאפילו פחות מטפח שמגולה בשוקה ערוה היא אפילו באשתו ונכון לחוש לדבריהם:

2. What is the context of the הלכה of the need to cover even the bottom of the leg?
In what attire should a person daven?
3. In what locations may the bottom of the feet (from below the ankle) be exposed?

In places where the people stand barefoot even in the presence of people of great stature; as in the Arab countries.

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן – אורח חיים סימן צ"א, א'

לא יעמוד אדם בתפלה באפונדתו ולא ברגלים מגולים אם דרך אנשי המקום שלא יעמדו לפני הגדולים אלא בבתי רגלים אבל אם דרכם לעמוד יחפים בפני הגדולים כמו בארץ הערב מותר להתפלל יחף.

4. What does Rabbi Chodakov write in a letter to the camp director in כפר חב"ד?

We have received a startling rumor today about what happened during last year's summer girls camp, that although the general conduct in camp was extremely satisfactory, and left a good impression on the campers, the management did not properly pay attention to their essential education with regard to Tznius.

.....In any case, this year you will certainly be careful in the conduct of Tznius, that it should be at the highest levels until there shouldn't remain even a suspicion.....

5. What example did he write to describe the lack of צניעות?

As an example, they cite the fact that the girls did not refrain from going barefoot, not only on the camp property but also as they walked around Kfar Chabad.

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

The Complete Letter of R Chodakov

On the occasion of the summer season and the opening of summer camps, we are publishing a confidential letter sent by Rabbi Chaim Mordechai Hodakov, director of Merkos L'Inyonei Chinuch, to Camp "Gan Israel" in Kfar Chabad, headed by the renowned Chossid Rabbi Itchke Gansbourg OBM, in 5733 (1973).

The letter deals with the Tznius of the girls in camp. It was copied by R. Itchke because it was marked "confidential" and the original was supposed to be sent back to the offices of Merkos.

Free Translation

Merkos L'Inyonei Chinuch

Confidential

BH, 9th of Tamuz 5733

Brooklyn, NY

To the Management of the girls camp

Kfar Chabad

Peace and blessings!

We have received a startling rumor today about what happened during last year's summer girls camp, that although the general conduct in camp was extremely satisfactory, and left a good impression on the campers, the management did not properly pay attention to their essential education with regard to Tznius. As an example, they cite the fact that the girls did not refrain from going barefoot, not only on the camp property but also as they walked around Kfar Chabad.

According to the above rumor, in addition to the problem with this conduct, this rumor has spread to a certain extent among the parents, many of which come from Chareidi homes, and who teach in Chareidi schools throughout the year.

And when such a rumor reaches these circles, it is clearly a Chilul Hashem. And there is no doubt that it also affects their general attitude towards our institutions, and specifically to send their daughters and students to our summer camps (and of course, it has an effect when they decide which high school they will attend, and so when they graduate from other classes).

We hurry to inform you about this rumor and ask you to notify us immediately how real it is. In any case, this year you will certainly be careful in the conduct of Tznius, that it should be at the highest levels until there shouldn't remain even a suspicion. And furthermore, that the camp will have a positive effect on the campers in camp, that they should behave appropriately as it befits a daughter of Israel, and they should have a positive effect among the girls whom they are around during the year.

Hoping for good news,

Wishing All The Good Forever,

Rabbi Chaim Mordechai Aizik Hodakov

Director

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

ו. גרבים שקופים

1. Can the covering of ערוה be transparent or does it need to be opaque?

A sufficient covering of ערוה must be opaque; a see-through barrier is not enough. ערוה cannot be visible.

If the skin is visible through the clothing, it is אסור.

שולחן ערוך – אורח חיים סימן ע"ה, ג'

ערוה בעששית ורואה אותה דרך דפנותיה אסור לקרו' כנגדה דכתיב "ולא יראה בך ערות דבר" והא מתחזיא:

מגן אברהם – אורח חיים ע"ה, א'

אם לבושיה דק ומתחזי בשר מתוכה אסור.

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן - אורח חיים סימן ע"ה, ג'

אם לבושה דק ונראה בשר מתוכה אסור כמו בערוה בעששית כמו (שנתבאר) [שיתבאר]

2. Is there a reason to cover the lower leg with sheer stockings, for those who follow the opinion that the lower leg is not שוק? **It should be covered for an extra measure of modesty.**
3. What about sheer stockings? How does the אגרות משה explain that it is sufficient covering even for those who consider the lower leg as שוק?
- Reb Moshe Feinstein paskens that sheer stockings are acceptable because they do cover the skin. His proof is that if the sheer stockings are colored, it would be noticeable that the skin is in fact covered.**
- Being that the lower leg does not bring to הרהור, sheer stockings are sufficient. However, any other part of the body that brings to הרהור, would need an opaque covering.**

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

אגרות משה – מר' משה פיינשטיין
אה"ע ח"ד סימן ק' אות ו'

אם יש טעם להקפיד שילכו הבנות באנפילאות כשאין מקפידין שלא יהיו דקות כך שהבשר לא יראה מתוכן

ובהא שיש אנשים שמקפידים שלא ילכו נשותיהן ובנותיהן בלא אנפילאות על רגליהן אבל אין מקפידין שיהיו האנפילאות באופן שא"א להראות שכתר"ה הקשה דאיזה חלוק יש דאם חשיבין לערוה גם למטה מהארכובה שקורין קני"א אין מועילין כלום דערוה בעששית אסור ואם בהמ"ב שאינו בדין ערוה אין צריך אנפילאות, **האמת הוא שהוא לצניעות יותר** מחמת שלהלכה עד הקני"א אינו ערוה. אבל איכא גם טעם להצניעות בזה משום **שבעצם אין החוטים אף מהאנפילאות הדקין שייך שיראה בשר הרגלים והראיה שכשהן צבועין בצבע לבן ושחור לא נראה בשר הרגלים, ורק מחמת שצבועין בצבע כמראה הבשר לכן נמצא שבעצם הם מכוסין ולא נראין כלל, רק שנדמה לאינשי כנראין** שלכן אף במקום שהוא בדין ערוה ממש נמי הא איכא חלוק, מאחר דעכ"פ הערוה מכוסה אך שיש לאסור משום דאיכא הרהור עכ"פ מזה שנראין כבשר וא"כ באם הוא מקום שאינו מביא לידי הרהור, כהא דלמטה מארכובא, אף אם הי' עכ"פ בדין ערוה לא היה שום איסור.....

4. What are the guidelines for a woman's lower legs and feet being covered? [Rabbi Braun's AsktheRav.com? (#566)]**5. Does the legwear used for coverage need to be opaque? [Rabbi Braun's AsktheRav.com? (#566)]**

1. Must a woman's stockings be opaque (i.e the leg isn't seen through the stockings)?
 2. Is it permissible to wear stockings which cover the leg completely (no holes), are somewhat sheer (can see the leg through hosiery) but are visibly not the woman's leg (i.e there is a seam or design or the color is darker than the leg/black)
- The area below the knee is considered the Shok and thus is an Eruv and therefore must be covered. The denier of the stockings should be such that it is impossible to see the legs through the stockings. Yet, it need not conceal the shape of the leg. Some suggest the number 40 and others suggest higher numbers. There are many women who are accustomed to wearing stockings of a lesser denier. While this goes against the straightforward understanding of the halacha, there is some room within halacha to defend those do so, as long as it blurs the image of the leg. Lechatchila one should be Machmir that the skin shouldn't be visible at all, as above.²

(See also Halacha2go.com #292)

² נחלקו הפוסקים באם למטה מהארכובה נחשב כערוה מדין שוק. ודעת רוב הפוסקים שג"ז בכלל הערוה. וכן עולה מדברי אדמו"ר הזקן [סי' עה ס"א] שאסור מדין ערוה. וכבר האריכו בספרים ע"פ דברי המשנ"ב שם סק"ב ובשעה"צ שגם להחולקים צריך כיסוי כל דהו שמבלבל צורת הרגל – ראה לבושה של תורה. עוז והדר לבושה. בגדי תפארתך. ועוד. והארכנו בכ"ז במקורות ועיונים להלכה יומית אות רצב. אלא, שבשו"ת אג"מ אה"ע ח"ד סימן ק מקום לפרש – אבל יש לדחות – שאפילו לדעת אדה"ז ודעמי' יש מקום להתיר האנפילאות הדקין, עיי"ש. וראה גם הליכות שלמה סימן ב' ס"ב. וגם אנחנו כתבנו במק"א לימוד זכות על המקילים. וראה פסקי תשובות שם הע' כז.

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

ז. מאיזה גיל?

1. From what age do the laws of צניעות apply according to the Rebbe?
From age 3.
But not to place any burden, and to speak in a pleasant manner.

לקוטי שיחות – חלק י"ח – עמוד 448

(ממכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א)

...עפ"י שו"ע מבת ג' ויום א' כבר צריכה להתנהג בצניעות וק"ו לבת עשר ויותר...
אבל שלא להכביד עול... ולדבר בדרכי נועם.

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

ח. לבדה בביתה**1. What is the הלכה of covering ערוה when alone?**

We learn from the מיכה that the rules of modesty apply wherever Hashem is present; even alone in a dark room, (with the exception of when there is a specific need to reveal ערוה, eg bathing).

Care should be taken when changing in and out of clothing.

2. Which parts of the body would this include?

Whatever parts of the body need to be covered; including the feet.

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן – מהדורא בתרא – סימן ב'**דין לבישת בגדים**

מדת הצניעותא שבח הכתוב במקומות רבות, וחכמים צוו בה לכל אדם להיות צנוע בכל אורחותיו, ולא להתנהג בפריצות, אפילו שלא בפני הבריות אלא בינו לבין עצמו, כמו שיתבאר בהלכות צניעות. ואפילו כשהוא יחידי בליילה ובחדרי חדרים צריך לנהג בצניעות ובשפת לפני הקדוש-ברוך-הוא, אשר "מלא כל הארץ כבודו", ו"כחשיכה כאורה" לפניו יתברך. וכן קשפונו מלבנושיו וחלוקו לישן על מטתו ערם – יזהר לכסות בשרו מעט מעט בסדין תחת חלוקו בטרם יפשיטנו ממקום זה בבשרו, בענין שכשיפשיטנו ממקום זה יהיה מקום זה כבר מכסה בסדין, ולא יהיה מגלה אפילו מעט מבשרו שלא לצרך אפילו רגע אחד (וכן מי שאינו ישן ערם רק שפושט האנפילאות מעל רגליו – יכסה רגליו תחלה בסדין ויפשיטן תחת הסדין). וכן קשיקום משנתו – ילבש חלוקו מעט מעט תחת הסדין בעודו שוכב, בענין שלא יהיה מעט מבשרו מגלה אפילו רגע אחד שלא לצרך. **(וכן באנפילאות שלנו – ילבשן מעט מעט תחת הסדין שלא לגלות רגליו. שדרכן להיות מכסות לעולם במדינות אלו שאין הולכין יחף לעולם אפילו בקיץ).** וכן יזהר קשמחליף חלוקו (או אנפילאותיו) באמצע היום או הלילה.

3. What does the משנה ברורה write about uncovering the feet in private?

Not to reveal the feet, being that they are always covered, in our countries where people do not walk around barefoot, even in the summer.

משנה ברורה – ס' ב', ס"ק א'

(א) **מיושב** - דאז בהכרח יתגלה גופו והאדם צריך להתנהג בצניעות ובושה לפני הקב"ה ואפילו כשהוא לילה ובחדרי חדרים הלא מלא כל הארץ כבודו וכחשיכה כאורה לפניו יתברך. וכן צריך ליזהר תמיד מחמת טעם זה שלא במקום הכרח מלגלות מבשרו ואפילו מעט כל מה שדרכו להיות מכוסה בבגדים לעולם אבל רשאי לגלות ידו עד קוב"דו וצוארו עד החזה ע"כ האנפילאות יראה ללבשם או לפשטם ג"כ תחת הסדין **שלא לגלות רגליו שדרכן להיות מכסות לעולם במדינות אלו שאין הולכין יחף אפילו בקיץ...**

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

**4. May a woman walk around the house without socks (from below the ankles to the toes) if there are no men around?
[פסק דין of Rabbi Braun's AsktheRav.com? (#1511)]**

According to Halacha, one must be cautious in Tznius even in the privacy of one's own home or bedroom and even if there are no men around. The Alter Rebbe writes that even men should take off their socks when going to sleep only under their blanket so that the toes should remain covered at all times. While there are many upstanding men who are Makpid on Halacha but are not particular about this nowadays, and there are various Halachic arguments put forth to justify this practice (see the references in Hebrew below), it would be hard to permit this for women who are obligated to cover this area, according to strict Halacha.

Nonetheless, in a case where it is very difficult for a woman to do so, due to health or other reasons, there is room to be Matir to be walking in the house without socks on a temporary basis, if there are no men in the house, as long as the legs are covered (until below the ankles).

At the same time, it is worthwhile for those who are able to, to be extra Makpid and not rely on any leniencies, and to pay attention to full Tznius even at home, as we learn from Kimchis who went the extra mile in this area, and as the Rebbe mentioned in several Sichos.

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

Conclusion**1. What does the רבי teach us about קמחית?**

The great rewards that she merited because of her meticulous modesty even in the privacy of her home. "The beams of my home never saw the hair of my head!"

2. Why is צניעות important even in the privacy of one's home?

הרגל נעשה טבע; When one is used to walking around uncovered in the privacy of their home, it becomes second nature. They will then forget, and end up being immodest in front of others as well.

תורת מנחם – תשמ"ב – ליל ח"י אלול, ע' 2191

וכמסופר בגמרא (יומא מז,א) "שבעה בנים היו לה לקמחית וכולן שימשו בכהונה גדולה. אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך, אמרה להם, מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי". כלומר, שהנהגתה בתכלית הצניעות — עד כדי כך שאפילו בהיותה בביתה לבדה, כאשר אף א' לא הי' עמה, לא ראו קורות ביתה את שערות ראשה — פעלה והשפיעה על בני, ועד כדי כך, שעיי"ז זכו להיות כולם כהנים גדולים, כלומר, שזוהי פעולה שהיתה לה השפעה כו"כ שנים לאחר שנעשתה הפעולה, כאשר בני' היו לאחר גיל בר-מצוה, בני עשרים שנה, שאז ראויים הם לכהונה גדולה!

וכמוכן פעל הדבר על בניהם ובני בניהם, שהרי בכהונה גדולה מעמידין בנו תחתיו (בהיותו ממלא מקום אביו כו').

ומכיון שתושבע"פ מספרת לנו סיפור זה, מובן, שאין זה סיפור מנחלת העבר בלבד, שהרי "מאי דהוה הוה", כי אם תורה והוראה בחיים לכל בת ישראל,

שתדע עד כמה צריכים להזהר בענין הצניעות, אפילו כאשר אף א' לא נמצא בבית כו' (וטעם הדבר — מכיון ש"הרגל נעשה טבע", הנה אם לא תקפיד על ענין הצניעות בהיותה לבדה בביתה, עלולה לשכוח ולהתנהג כן גם כאשר מישהו נמצא בבית וכו')

ועד שהנהגה בתכלית הצניעות פועלת ומשפיעה על הבנים ובני בנים, כפי שלמדים מהסיפור הנ"ל.

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

Glossary

	and this – וְהָא
	and we established – וְאִזְכִּימְנָא
	on this he adds – וְעַלֵּה קָאֲתִי
	visible – קָמִתְחַזְיָא
	from here we learn – שְׁמַע מִיְנֵהּ
	it is different here – שְׂאֲנִי הֶכָּא
	it is different there – שְׂאֲנִי הֶתָּם
	if so – אִי הֶכִּי
	because (of the fact) – דְּהָא
	also – נְמִי
	similar – דּוּמִיָּא
	however – וְמִיָּהּ
	it is evident / we see – אֲלִמָּא
	I was wondering – וְהִנֵּה תִמְיָהָא לִי
	what – מַאי
	comes to teach us – קָא מְשַׁמַּע לָן
	why mention – מַאי אִירִיָּא
	meaning – דְּמְשַׁמַּע
	doesn't apply – לִית לָן בְּהַ
if the Possuk wouldn't have revealed to us –	אִי לֹא דִגְלִי לָן קָרָא
	annotated (by the) רמ"א – הַגָּה
	it is – הִוֵּי
it doesn't help that there is a מנהג –	וְלֹא מְהֵנִי לִי מְנַהֲגָא
	doesn't apply / there isn't – לִיכָּא
	socks – אֲנַפְּלָאוֹת
	in his undershirt – בְּאִפּוֹנְדָּתוֹ
	and the fact that – וּבְהָא
	there is – אִיכָּא
	here is also – נְמִי הָא אִיכָּא
	what was, was - <i>in the past</i> – מַאי דְּהִוָּה הִוָּה

שוק באשה ערוה

Mikvah.org 5784

ראשונים**הסתלקות** Year of

4865 –	<u>רש"י</u> – ר' שלמה בן ר' יצחק	.1
4850 – 5100	<u>תוספות</u> (בעלי תוספות)	.2
4956 –	<u>ראב"ד</u> – ר' אברהם בן דוד	.3
4934 –	<u>רשב"ם</u> – ר' שמואל בן ר' מאיר	.4
5070 –	<u>רשב"א</u> – ר' שלמה בן אדרת	.5
5104 –	<u>טור</u> – <u>ארבעה טורים</u> – ר' יעקב בעל הטורים	.6

אחרונים - (1516 - 2015) Timeline

5276 –	<u>ברטנורא</u> – ר' עובדי' מברטנורא	.7
5335 –	<u>בית יוסף</u> – ר' יוסף קארו	.8
5335 –	<u>שולחן ערוך</u> – ר' יוסף קארו	.9
5332 –	<u>רמ"א</u> – ר' משה איסרליש	.10
5372 –	<u>הלבוש</u> – <u>בעל הלבושים</u> – ר' מרדכי בן אברהם יפה	.11
5400 –	<u>ב"ח</u> – <u>בית חדש</u> – ר' יואל סירקיש	.12
5410 –	<u>תוספות יו"ט</u> – ר' יו"ט ליפמן הלר	.13
5427 –	<u>ט"ז</u> – <u>טורי זהב</u> – ר' דוד בר שמואל הלוי	.14
5443 –	<u>מגן אברהם</u> – ר' אברהם אבלי (אבא'לע) הלוי גומבינר	.15
5472 –	<u>אליה רבה</u> – ר' אליהו שפירא	.16
5552 –	<u>פרי מגדים</u> – ר' יוסף תאומים	.17
5558 –	<u>גר"א</u> – ר' אליהו מוילנא	.18
5573 –	<u>שולחן ערוך אדמו"ר הזקן</u> – אלטער רבי – ר' שניאור זלמן מלאדי	.19
5581 –	<u>חיי אדם</u> – ר' אברהם דנציג	.20
5626 –	<u>צמח צדק</u> – ר' מנחם מענדל מליובאוויטש	.21
5693 –	<u>משנה ברורה</u> – <u>חפץ חיים</u> – ר' ישראל מאיר הכהן	.22
5746 –	<u>אגרות משה</u> – ר' משה פיינשטיין	.23
5775 –	<u>שבט הלוי</u> – ר' שמואל הלוי וואזנער	.24

Hebrew / Gregorian Calendar Reference

4865 = 1105

5775 = 2015